

درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۵۴)
افراد دارای معلولیت و اقدامات لازم
(ناظر به موج اول شیوع ویروس کووید - ۱۹ در کشور)

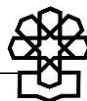
معاونت پژوهش‌های اجتماعی - فرهنگی
دفتر مطالعات اجتماعی

کد موضوعی: ۲۱۰
شماره مسلسل: ۱۷۲۵۴
آبان‌ماه ۱۳۹۹

به نام خدا

فهرست مطالب

- ۱ چکیده
- ۲ مقدمه
- ۳ چرا معلولان نیازمند حمایت و مراقبت بیشتری در برابر کووید - ۱۹ هستند؟
- ۵ دولت برای حمایت و مراقبت از معلولان در برابر کووید - ۱۹ چه اقداماتی باید انجام دهد؟
- ۷ سازمان بهزیستی برای مراقبت از معلولان در برابر کووید - ۱۹ چه اقداماتی را انجام داده است؟
- ۱۳ دیدگاه جامعه هدف درباره خدمات ارائه شده به معلولان در شرایط شیوع کووید - ۱۹ چیست؟
- ۱۷ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
- ۲۰ منابع و مأخذ
- ۲۱ پیوست

درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۵۴)
افراد دارای معلولیت و اقدامات لازم
(ناظر به موج اول شیوع ویروس کووید - ۱۹ در کشور)

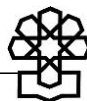
چکیده

افراد دارای معلولیت بنا به دلایلی مانند وجود اختلال در ساختار جسمی و ذهنی، بیماری‌های زمینه‌ای و محدودیت در رعایت دستورالعمل‌های خودمراقبتی در مواجهه با بیماری‌های سرایت‌پذیر مانند کووید - ۱۹ آسیب‌پذیرتر از سایر اقشار جامعه هستند؛ از این رو نیازمند توجه و مراقبت ویژه از سوی نهادهای مسئول به‌ویژه سازمان بهزیستی هستند. در حال حاضر، ۱,۵۳۱,۷۰۵ نفر معلول در کشور تحت پوشش این سازمان قرار دارند. سازمان فوق هم‌زمان با شیوع اپیدمی کووید - ۱۹ از طریق اقدامات مختلف در زمینه آموزش، مراقبت و حمایت از جامعه تحت پوشش خود تلاش نموده آثار این بیماری را بر جامعه دارای معلولیت کنترل به پایین‌ترین سطح ممکن کاهش دهد. ارزیابی اقدامات این سازمان حاکی از آن است که این سازمان در حوزه آموزش توانسته با تهیه و تدوین بسته‌های مختلف آموزشی و ایجاد کانال‌های ارتباطی متعدد در سطح قابل قبولی نیاز جامعه معلولان را در این زمینه برطرف نماید. اما در حوزه مراقبتی و حمایتی تمرکز این سازمان بیشتر معطوف به مراکز توانبخشی و جمعیت مقیم (۵۱۲۰۰ نفر) در این مراکز بوده است. این در حالی است که بخش اصلی جمعیت تحت پوشش این سازمان (۹۶/۶۵)

درصد) بیرون از این مراکز، در سطح جامعه و محروم از حمایت‌های این سازمان در زمان کرونا بوده‌اند؛ نتیجه نظرسنجی‌ها حاکی از آن است بخش فوق به‌طور نسبی از اقلام بهداشتی لازم جهت پیشگیری از کووید - ۱۹ بهره‌مند بوده‌اند، اما این مسئله به بهای تضعیف و تحت‌الشعاع قرار گرفتن خدمات توانبخشی صورت گرفته و راهکار توانبخشی جایگزین در نظر گرفته شده از طریق آموزش‌های از راه دور نتوانسته نیاز جامعه هدف را تأمین کند؛ مسئله‌ای که در صورت عدم چاره‌جویی و با توجه به تداوم بحران کرونا احتمالاً به تشدید معلولیت‌ها در بخش قابل توجهی از این جامعه خواهد انجامید. افزون بر این، نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد، شیوع کرونا در ایران بیش از آن که سلامت معلولان را متأثر سازد؛ معیشت ایشان را تحت تأثیر قرار داده است. برحسب داده‌های نظرسنجی صورت گرفته از جامعه معلولان کشور حدود ۸۰ درصد پاسخگویان، خود یا خانواده‌شان را در شرایط بحران کرونا نیازمند کمک فوری اقتصادی دانسته‌اند. از این رو لازم است سازمان بهزیستی با همکاری سایر نهادهای ذی‌ربط برطرف نمودن مشکلات معیشتی افراد دارای معلولیت را در اولویت اول قرار دهد.

مقدمه

پیامدهای همه‌گیری بیماری کووید - ۱۹ گرچه کمابیش آحاد جامعه را متأثر می‌کند، ولی افراد دارای معلولیت را به‌دلیل سطح بالای آسیب‌پذیری، بیشتر در معرض خطرات جسمی و اجتماعی قرار می‌دهد. افراد معلول به دلایلی مانند مشکل در عملکرد تنفسی، ضعف سیستم ایمنی، بیماری‌های زمینه‌ای و... به‌شدت در برابر این بیماری آسیب‌پذیر هستند. از این رو، شناسایی و در نظر گرفتن ملاحظات اضافی برای افراد معلول و

گروه‌های پرخطر همانند سالمندان در ایام شیوع و همه‌گیری کرونا لازم و ضروری است. به‌طوری که اطمینان حاصل شود که اقشار فوق به اندازه کافی دسترسی به خدمات و مراقبت‌های بهداشتی، درمانی و معیشتی مورد نیاز در هنگام بروز بحران دارند. حال با عنایت به شدت آسیب‌پذیری افراد دارای معلولیت در برابر کووید - ۱۹، در این گزارش تلاش می‌شود ضمن شناسایی نیازهای واقعی و مشکلات این قشر در مواجهه با این بیماری، اقدامات لازم برای حمایت و مراقبت از این قشر در برابر این بیماری ارائه و متناسب با آن پاسخ نظام حمایتی به این چالش (حمایت از معلولین) نیز بررسی شود.

چرا معلولان نیازمند حمایت و مراقبت بیشتری در برابر کووید - ۱۹ هستند؟

جمعیت دارای معلولیت در شرایط همه‌گیری کووید - ۱۹ از دو ناحیه سلامت (جسمی و روانی) و معیشت به‌شدت آسیب‌پذیر هستند. «در منابع معتبر علمی اعلام شده که احتمال ابتلا به کرونا در سالمندان و معلولین، $\frac{5}{3}$ درصد بیشتر از جمعیت عادی و $\frac{4}{8}$ برابر احتمال مرگ‌ومیر آنها بیشتر از سایر گروه‌هاست»^۱. دلیل این امر آن است که بسیاری از معلولان دارای بیماری‌های زمینه‌ای و مزمنی هستند که این بیماری را برای آنها خطرناک‌تر می‌کند. همچنین، در شرایطی که پروتکل‌های بهداشتی بر اصولی مانند: شستشوی مستمر دست‌ها، ضدعفونی کردن محیط و فاصله‌گذاری اجتماعی تأکید دارند؛ معلولان به‌دلیل نقایص جسمی و موانع محیطی امکان شستشوی مستمر دست‌ها و ضدعفونی کردن محیط زندگی خود را ندارند. معلولان برای انجام امور روزانه خود غالباً

1. <https://behdasht.gov.ir>

نیازمند لمس و گرفتن چیزهای اطراف خود یا وابسته به کمک دیگران هستند؛ موضوعی که به نوبه خود می‌تواند احتمال ابتلا به بیماری در میان آنها را افزایش دهد.^۱ مضاف بر این، آسیب‌پذیری جدی معلولان در برابر بیماری از یک سو و از سوی دیگر نگرانی از باب دریافت خدمات توانبخشی، تأمین دارو و اقلام بهداشتی مورد نیاز موجب می‌شود؛ ایشان به لحاظ روانی نیز شکننده و آسیب‌پذیر شوند. برحسب نتایج نظرسنجی صورت گرفته در این زمینه،^۲ ۶۶/۶ درصد پاسخگویان به دلیل داشتن معلولیت نسبت به افراد غیرمعلول به میزان زیاد و خیلی زیاد سلامتی خود را در معرض خطر بیشتری دانسته‌اند. ۵۸ درصد پاسخگویان نیز به دلیل داشتن معلولیت نسبت به افراد غیرمعلول به میزان زیاد و خیلی زیاد خود را دارای اضطراب و استرس بیشتری دانسته‌اند.

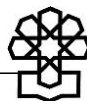
افزون بر تهدیدات جسمی و روانی، بحران کرونا تبعات اقتصادی سنگینی نیز برای معلولان و خانواده ایشان به همراه داشته است. طبق بررسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی،^۳ بیشترین آثار اقتصادی ناشی از بحران کرونا در حوزه مشاغل غیررسمی^۴ تمرکز یافته است؛ یعنی همان نقاطی که بیشتر افراد دارای معلولیت و خانواده‌هایشان امرار معاش می‌کنند. طبق داده‌های نظرسنجی صورت گرفته، ۵۴/۳ درصد افراد معتقد

1. WHO (2020). 2019- nCoV.Disability

۲. در این پژوهش که توسط دکتر محمد کمالی استاد دانشگاه علوم پزشکی ایران انجام شده است؛ ۱۴۰۳ نفر از افراد دارای معلولیت در گروه‌های مختلف معلولیتی از تاریخ ۱۳۹۹/۰۱/۲۵ تا اول اردیبهشت ۱۳۹۹ از سراسر کشور به تکمیل پرسشنامه اقدام کرده‌اند.

۳. درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۴۰) ارزیابی ابعاد کلان شیوع ویروس کرونا، فروردین‌ماه ۱۳۹۹، شماره مسلسل: ۱۷۰۱۱

۴. باید توجه داشت که بسیاری از مشاغل از دست رفته در اثر شیوع کرونا (مشاغل غیررسمی و کارکنان مستقل)، نه بیمه دارند که تخفیف در حق بیمه کارفرما سبب نجات آنها شود و نه به تسهیلات و کمک‌های مالی دولت دسترسی دارند. بخش عمده این گروه مشمول برنامه‌های دولت برای حفظ مشاغل در بنگاه‌های اقتصادی نیز نمی‌شوند. از سوی دیگر اگر شوک کاهش تقاضای ناشی از کرونا را موقتی فرض کنیم اشتغال از دست رفته در بنگاه‌های بزرگ و متوسط پس از گذر از بیماری کرونا احیا خواهد شد، اما برای این دسته از مشاغل احیای مجدد و حتی تأمین معیشت روزانه با امکان بسیار کمتری روبه‌رو است.

بوده‌اند کرونا شغل آنها را به میزان زیاد و خیلی زیاد تهدید می‌کند. ۵۱/۲ درصد اعلام داشته‌اند کرونا به میزان زیاد و خیلی زیاد درآمد آنها را تغییر داده است. ۸۰/۷ درصد پاسخگویان بیان کردند همواره نیاز اقتصادی دارند. ۷۹/۹ درصد پاسخگویان نیز خود یا خانواده‌شان را در شرایط بحران کرونا نیازمند کمک‌های فوری اقتصادی دانسته‌اند.

فارغ از نکات فوق، به‌واسطه اختلالاتی که در نظام حمایت و مراقبت از افراد معلول در دوره کرونا رخ می‌دهد، افراد دارای معلولیت ممکن است در معرض آسیب و تشدید ناتوانی قرار گیرند. تعطیلی مراکز توانبخشی، عدم مراجعت پرستاران و مددکاران به منازل معلولان یا ترس از حضور در مراکز درمانی به‌واسطه ترس از ابتلا و... مواردی است که می‌تواند تشدید ناتوانی‌های جامعه هدف را به دنبال داشته باشد.

دولت برای حمایت و مراقبت از معلولان در برابر کووید - ۱۹ چه اقداماتی باید انجام دهد؟

برحسب پیشنهادهای سازمان بهداشت جهانی (WHO) و دستورالعمل پیشگیری و کنترل بیماری کرونای جدید (COVID19) وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی لازم است دولت در راستای مراقبت معلولان در برابر شیوع کووید - ۱۹ اقداماتی را در چارچوب محورهای ذیل انجام دهد:

- طراحی و توزیع بسته‌های راهنما در رابطه با چگونگی مراقبت از معلولان در برابر ویروس کرونا و نحوه تأمین نیازهای معیشتی و درمانی ایشان در شرایط همه‌گیری. باید

توجه داشت که بسته‌های راهنما به‌گونه‌ای تدوین و توزیع شود که برای همه گروه‌های معلول اعم از نابینا، ناشنوا و... قابلیت ادراک و دسترسی داشته باشد.

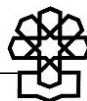
- تهیه و توزیع رایگان اقلام بهداشتی مانند ماسک، دستکش، مایع ضدعفونی‌کننده و... در میان مراکز نگهدارنده معلولان و خانواده‌های دارای معلول همراه با نظارت و کسب اطمینان از این نکته که مراکز نگهدارنده و کلیه مراقبان و پرستاران اصول و نکات بهداشتی و مراقبتی لازم در برابر کووید - ۱۹ را رعایت می‌کنند.

- هماهنگی و حمایت از مراکزی که خدمات مراقبتی و توانبخشی ارائه می‌دهند در زمینه نیروی انسانی و امکانات به‌طوری که شیوع کووید - ۱۹ وقفه‌ای در ارائه خدمات به معلولان ایجاد نکند. با توجه به اینکه در شرایط کرونا معلولان نیاز به خدمات بیشتری دارند، این نیاز منجر به کمبود خدمات‌رسانی به ایشان نشود.

- شناسایی، حمایت و استفاده از ظرفیت افراد، مراکز و مؤسسات دولتی و غیردولتی که توان تأمین و ارائه خدمات معیشتی، مراقبتی و توانبخشی مورد نیاز به جامعه معلولان را در چارچوب استانداردهای موجود دارند.

- انجام غربالگری کلیه مددجویان از نظر احتمال ابتلا، جهت تشخیص زودهنگام و پیشگیری از انتقال عفونت به سایرین.

- حمایت مالی موقت از خانواده‌های دارای معلولی که برای پرستاری و مراقبت از معلولان خود در برابر کرونا مجبور به ترک شغل هستند؛ یا خانواده‌های خوداشتغالی که امکان ادامه فعالیت ندارند و به دلایل اقتصادی ممکن است معلول خود را تنها گذاشته و به شغل خود بازگردند.

- اتخاذ سیاست‌های منعطفی برای معلولان شاغل جهت انجام کار در منزل به‌همراه حمایت مالی برای خرید و تهیه تجهیزات مورد نیاز جهت انجام کار در منزل.
- در نظر گرفتن اقدامات مالی مختلف جهت حمایت از خانواده معلولان و کاهش دغدغه‌های مالی آنها از جمله پرداخت مستمری، تعویق اقساط وام، بخشودگی مالیاتی و غیره.
- در نظر گرفتن تمهیدات لازم توسط مدارس و دانشگاه‌ها برای دانش‌آموزان یا دانشجویان معلولی که مجبورند مدت بیشتری در منزل بمانند.
- در نظر گرفتن خطوط ارتباط مستقیم برای معلولان و مراکز ارائه‌کننده خدمات مراقبتی، درمانی و توانبخشی، به‌طوری که معلولان و مراقبان ایشان در شرایط اضطرار بتوانند در کمترین زمان ممکن درخواست خود را به مراکز مورد نیاز انتقال دهند.
- معلولان مستقر در مراکز نگهداری و توانبخشی در صورت امکان و همراه با ارائه خدمات پشتیبانی و مشاوره‌ای کافی برای زندگی در خانواده، از این مراکز ترخیص شوند.^۱

سازمان بهزیستی برای مراقبت از معلولان در برابر کووید - ۱۹ چه اقداماتی را انجام داده است؟

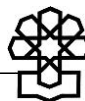
مسئولیت مراقبت از جامعه معلولین و ارائه خدمات حمایتی و توانبخشی به آنها در ایران برعهده سازمان بهزیستی کشور است. این سازمان به‌موجب قانون حمایت از حقوق معلولان (مصوب ۱۳۹۶) وظیفه دارد با همکاری سایر دستگاه‌ها و نهادهای ذی‌ربط شرایط را جهت بهره‌مندی جمعیت معلولان از حقوق خود در جامعه فراهم سازد. در جدول زیر

اقدامات صورت گرفته توسط این سازمان جهت مراقبت از جمعیت معلول تحت پوشش خود در برابر شیوع کووید - ۱۹ ارائه شده است.

جدول ۱. اقدامات سازمان بهزیستی کشور در زمینه مراقبت از معلولان

در برابر کووید - ۱۹

اقدامات	حیطه فعالیت	ردیف
<p>- تدوین بسته‌های محتوایی الکترونیک با همکاری صاحب‌نظران و متخصصان، ویژه بهره‌برداری در مراکز توانبخشی، حرفه‌آموزی و کارگاه‌های تولیدی در برنامه‌های توانبخشی از راه دور</p> <p>- ارسال راهنمای پیشگیری از بیماری کووید - ۱۹ در افراد دارای معلولیت به استان‌ها</p> <p>- ارسال فایل‌های آموزشی به استان‌ها با موضوعات پیشگیری و کنترل عفونت بیماری کووید - ۱۹، پروتکل موارد مبتلا شده به عفونت ریوی ناشی از بیماری کووید - ۱۹</p> <p>- ارسال توصیه‌های بهداشتی پیشگیری از ابتلا به بیماری کووید - ۱۹ ابلاغی از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به استان‌های کشور</p> <p>- توزیع بروشورهای آگاه‌سازی بین خانواده‌های معلولان روستایی</p> <p>- راه‌اندازی سامانه تلفنی ۱۴۸۰ جهت پیشگیری از اضطراب ناشی از شیوع بیماری کووید - ۱۹</p> <p>- راهنمایی و مشاوره‌های (اجتماعی - روانی) تلفنی به تماس‌گیرندگان خط ۱۲۳</p> <p>- تهیه و ارائه محتوای آموزشی ویژه جامعه هدف سازمان در ابعاد مختلف بهداشتی، روانی و اجتماعی جهت مقابله با آثار مختلف کرونا در جامعه به‌صورت چندرسانه‌ای، مجازی و فیزیکی</p>	آموزش و مشاوره	۱

ردیف	حیطه فعالیت	اقدامات
۲	مراقبت و درمان	<p>- ارسال دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های تخصصی درخصوص پیشگیری و مراقبت کووید - ۱۹ ویژه مراکز توانبخشی تحت نظارت سازمان به ادارات کل بهزیستی استان‌ها</p> <p>- بررسی روزانه علائم حیاتی، ارزیابی سلامت و غربالگری فعال خدمت‌گیرندگان مراکز</p> <p>- ابلاغ دستورالعمل نحوه مواجهه با بیماران مشکوک به کووید - ۱۹ ویژه مراکز تجمعی جهت ایجاد فضای قرنطینه برای بیماران مشکوک از جامعه هدف سازمان در مراکز و ارجاع به مراکز درمانی در صورت نیاز و همچنین ایجاد اتاق ایزوله و نقاهتگاه</p> <p>- انجام فعالیت‌های ارائه خدمات توانبخشی و مراقبت در منزل در دوره شیوع به صورت پیگیری‌های تلفنی و مجازی، آموزش و مشاوره و درنهایت در صورت لزوم مراجعه و رفع مشکل</p> <p>- تدوین و اجرای برنامه توانبخشی از راه دور بر بستر اینترنت با پیش‌بینی شرایط نظارت و پایش برنامه در سطح ستاد تا مراکز</p> <p>- ایجاد سامانه ثبت بیماری‌ها در سازمان و الزام استان‌ها به ثبت اطلاعات و اقدامات مربوط به کووید - ۱۹</p> <p>- ارسال پیامک جهت معرفی سامانه غربالگری https://salamat.gov.ir به خدمت‌گیرندگان</p> <p>- تحویل ۶۰۰ ست لوازم شخصی کامل از طریق EOC به اداره کل بهزیستی استان تهران</p> <p>- توزیع بیش از ۵۷۰۰۰ بسته اقلام بهداشتی از قبیل صابون، ماده ضدعفونی‌کننده و...</p>
۳	معیشت و رفاه	<p>- واریز مبلغ ۲ میلیون و ۵۰۰ هزار ریال به ۴۰ هزار نفر افراد دارای معلولیت دچار آسیب نخاعی و افراد تحت پوشش دریافت‌کننده حق پرستاری خانواده‌محور و تعدادی از معلولین شدید و خیلی شدید در اسفندماه با کمک ۱۰۰ میلیارد ریالی بنیاد مستضعفان</p>

اقدامات	حیطه فعالیت	ردیف
<p>- پرداخت مبلغ ۵ میلیون و ۳۰۰ هزار ریال به‌ازای خدمت‌گیرندگان در مراکز شبانه‌روزی توانبخشی مجموعاً به مبلغ ۲۴۰ میلیارد ریال</p> <p>- پرداخت پاداش به کارکنان مراکز شبانه‌روزی توانبخشی و اجتماعی به تعداد ۱۹۳۰۰ نفر با سرانه ۵ میلیون ریال</p> <p>- اختصاص مبلغ ۲۰۰ میلیارد ریال از محل مساعدت بنیاد مستضعفان و همچنین مبلغ ۱۰۰ میلیارد ریال از محل مساعدت ستاد اجرایی فرمان امام (ره) جهت پرداخت کمک‌هزینه معیشتی موردی به گروه هدف نیازمند تحت پوشش سازمان</p> <p>- فراهم آوردن شرایط بهره‌مندی گروه هدف تحت پوشش سازمان از: مبلغ ۳۰۰ میلیارد ریال کمک بلاعوض رهن و اجاره مسکن از محل کمک بنیاد مستضعفان، مبلغ ۵۰۰ میلیارد ریال تسهیلات قرض‌الحسنه ودیعه مسکن از طریق سپرده بنیاد مستضعفان، مبلغ ۲۵۰ میلیارد ریال تسهیلات ودیعه مسکن از طریق سپرده صندوق امداد ولایت کمیته امداد</p> <p>- تحویل و توزیع اقلام اهدایی صندوق جمعیت سازمان ملل متحد به هشت استان با اولویت و درگیر با مشکل کووید - ۱۹ بالغ بر ۱۲/۵ میلیارد ریال</p> <p>- توزیع اقلام اهدایی ازسوی خیرین و شرکتهای مختلف کشور چین در مراکز تحت پوشش سازمان</p> <p>- توزیع سبدهای غذایی توسط تسهیل‌گران برنامه CBR به خانواده‌های دارای معلولیت بی‌بضاعت</p> <p>- توزیع بیش از ۲۹۰۰۰ تعداد بسته‌های حمایتی و معیشتی در ۳۱ استان کشور</p> <p>- اولویت پرداخت سهم بیمه کارفرمایی و خویش‌فرمایی جامعه هدف با رویکرد حداکثرسازی حمایت بیمه‌ای اشتغال افراد دارای معلولیت و سایر گروه‌های هدف</p>		

ردیف	حیطه فعالیت	اقدامات
۴	میان بخشی و فرا بخشی	<p>- حمایت از پرداخت کمک هزینه خدمات مراکز توانبخشی، حرفه آموزشی و کارگاه‌های تولیدی، ارائه خدمات توانبخشی و مراقبت در منزل به منظور حفظ ساختار خدماتی مراکز مذکور</p> <p>- جلب مشارکت مؤسسات خیریه، نهادها، ارگان‌ها و خیرین جهت حمایت مادی و معنوی از خانواده‌های تحت پوشش و ایجاد پوشش صیانت از سلامت مددجویان مقیم مراکز سازمان از طریق جلب مشارکت‌های مردمی</p> <p>- استفاده از ظرفیت مؤسسات و مراکز غیردولتی و خیرین جهت تهیه مواد ضد عفونی و بهداشتی</p> <p>- الزام ادارات کل بهزیستی استان‌های سراسر کشور به ثبت اطلاعات تونخواهان و خانواده‌های تحت پوشش در سامانه خودارزیابی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی</p> <p>- رایزنی با نهادهای ذی ربط^۱ در جهت تأمین منابع مالی، تجهیزات و اقلام بهداشتی مورد نیاز جمعیت هدف در مراکز برای پیشگیری و مقابله با بیماری کووید - ۱۹</p>

مرور فهرست اقدامات سازمان بهزیستی و مقایسه آن با توصیه‌های سیاستی موجود در این زمینه، بیانگر آن است که این سازمان به نسبت توانسته است اقدامات لازم در حوزه‌های آموزشی، مشاوره‌ای، مراقبتی و حمایتی را برای جمعیت تحت پوشش خود در مواجهه با اپیدمی کووید - ۱۹ صورت دهد. به منظور ارزیابی اقدامات فوق به‌ویژه در حوزه مراقبتی مراجعه به آمار مبتلایان و فوتی‌های ناشی از کووید - ۱۹ در میان جمعیت مقیم

۱. رئیس سازمان برنامه و بودجه، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، نماینده صندوق حمایت ملل متحد (UNDP) در ایران، نماینده صندوق کودکان ملل متحد (UNICEF)، ستاد اجرایی فرمان حضرت امام (ره)، جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی، مدیر عامل شرکت شستا.

در مراکز توانبخشی و مراقبتی سازمان بهزیستی، شاخصی است که با استفاده از آن می‌توان میزان اثربخشی اقدامات سازمان در این زمینه را سنجید. براساس آمار احصا شده در تاریخ ۲۲ تیرماه ۱۳۹۹ از مجموع ۵۱۲۰۰ نفر خدمت‌گیرنده مقیم مراکز شبانه‌روزی توانبخشی و مراقبتی سازمان بهزیستی، نتیجه تست کرونای ۱۳۹۵ نفر مثبت گزارش شده که ۲/۷۲ درصد کل مقیمان این مراکز را در بر می‌گیرد و از این میان ۱۳۵ نفر از افراد دارای معلولیت، سالمندان و بیماران روانی مزمن (۰/۲۶ درصد کل مقیمان) در اثر ابتلا به این بیماری فوت نموده‌اند. براساس آمار ثبت شده در سازمان ثبت احوال کشور، درصد مددجویان فوت شده در مراکز نگهداری سالمندان و معلولین کشور در ۳۱ فروردین‌ماه ۱۳۹۸، میزان ۰/۷۳ درصد و این آمار در مدت زمان مشابه در سال ۱۳۹۹ میزان ۰/۷۵ درصد بوده است. عدم تغییر نرخ مزبور در پایان فروردین‌ماه ۱۳۹۹ و فروکش کردن موج اول شیوع کووید - ۱۹ در کشور به نوعی حاکی از تلاش نیروهای حاضر در این مراکز و اثربخش بودن برنامه‌ها و اقدامات صورت گرفته توسط ایشان است. البته، باید به این نکته توجه داشت که شاخص فوق بیانگر عملکرد سازمان بهزیستی نسبت به جمعیت تحت پوشش مقیم در مراکز توانبخشی و مراقبتی سازمان بوده است؛ این در حالی است که ۱۴۸۰۵۰۵ نفر معادل ۹۶/۶۵ درصد از جمعیت معلولان تحت پوشش این سازمان در ایام همه‌گیری کووید - ۱۹ بیرون از مراکز این سازمان و در سطح جامعه بودند. از این‌رو، جهت ارزیابی کامل‌تر اقدامات بهزیستی، در ادامه گزارش دیدگاه جامعه هدف نسبت به اقدامات فوق مبنا و ملاک ارزیابی قرار گرفته است.

دیدگاه جامعه هدف درباره خدمات ارائه شده به معلولان در شرایط شیوع کووید - ۱۹ چیست؟

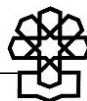
هم‌زمان با آغاز اپیدمی کووید - ۱۹ در کشور و آسیب‌پذیری شدید گروه‌های پُرخطر مانند معلولان در برابر این بیماری، در یک نظرسنجی اینترنتی توسط دکتر محمد کمالی استاد دانشگاه علوم پزشکی ایران، تأثیرات این بحران بر زندگی افراد دارای معلولیت مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش که از تاریخ ۲۵ فروردین‌ماه تا ۱ اردیبهشت‌ماه سال جاری در سطح کشور انجام شده است، تأثیر این اپیدمی را بر ابعاد مختلف زندگی معلولان مورد توجه قرار داده که در ادامه خلاصه‌ای از نتایج آن ارائه شده است.

جدول ۲. نتایج اولیه نظرسنجی تأثیر بحران کرونا بر زندگی افراد دارای معلولیت

ردیف	حیطه فعالیت	ارزیابی معلولان
۱	آموزش و پیشگیری	۳۰/۵ درصد افراد به میزان زیاد و خیلی زیاد خود را نیازمند آموزش در مورد کرونا دانسته‌اند.
		۹۴/۴ درصد افراد با دستورات خودمراقبتی (شستشوی دست‌ها، زدن ماسک، ضدعفونی کردن سطوح و...) آشنا بوده‌اند.
		۵۸ درصد پاسخگویان به دلیل داشتن معلولیت خود را در اضطراب و استرس بیشتری دانسته‌اند.
۲	مراقبت و درمان	دسترسی به اقلام بهداشتی ماسک ۵۸ درصد، مواد شوینده ۵۵/۱ درصد، دستکش ۴۹/۲ درصد و اسپری حاوی الکل ۳۲/۸ درصد وجود داشته است.
		۹۵/۹ درصد افراد خود را در قرنطینه قرار داده‌اند.
		۸۱/۶ درصد افراد در تهیه اقلام دارویی خود با مشکل مواجه بوده‌اند.
		برای ۶۷/۷ درصد افراد تعطیلی موقت مراکز توانبخشی روی وضعیت جسمی و ذهنی آنها اثر نامطلوب گذاشته است.

ارزیابی معلولان	حیطه فعالیت	ردیف
۶۳/۱ درصد پاسخگویان برنامه‌های توانبخشی از طریق آموزش‌های از راه دور را به میزان کم و خیلی کم قابل اجرا دانسته‌اند.		
۷۲/۷ درصد با مشکلاتی برای تهیه مواد غذایی روبه‌رو بوده‌اند.	معیشت و رفاه	۳
۵۱/۲ درصد اعلام داشته‌اند کرونا به میزان زیاد و خیلی زیاد درآمد آنها را تغییر داده است.		
۵۴/۳ درصد افراد معتقد بوده‌اند کرونا شغل آنها را به میزان زیاد و خیلی زیاد تهدید می‌کند.		
۴۹/۵ درصد افراد با مشکلات ضعف و تحلیل قوای جسمی به‌دلیل کم‌تحرکی و بدی تغذیه روبه‌رو بوده‌اند.		
تنها ۱۱/۹ درصد افراد بیان کردند محل کارشان برای انجام دورکاری با آنها به میزان زیاد و خیلی زیاد همکاری داشته است.		
۷۹/۹ درصد پاسخگویان، خود یا خانواده‌شان را در شرایط بحران کرونا نیازمند کمک فوری اقتصادی دانسته‌اند.		

نتایج کلی نظرسنجی فوق حاکی از آن است که اقدامات صورت‌گرفته در زمینه آموزش و آگاه‌سازی جامعه هدف پیرامون اصول بهداشتی و نحوه مراقبت از خود در برابر کووید - ۱۹ به میزان قابل توجهی مؤثر بوده است، به‌طوری که بخش کوچکی از اعضای این جامعه با دستورات و اصول خودمراقبتی آشنا نبوده و نیازمند کسب آموزش در این زمینه بوده‌اند. (البته این نکته را نباید فراموش کرد که هم‌زمان با این سازمان، دیگر سازمان‌ها نیز مانند وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، صدا و سیما، سازمان‌های مردم‌نهاد، شبکه‌های اجتماعی و... در زمینه ارتقای دانش و آگاهی جامعه جهت مراقبت از خود در برابر بیماری کووید - ۱۹ فعالیت نموده‌اند). بر همین اساس نیز، بیش از ۹۵

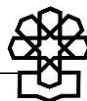

درصد از پاسخگویان در ایام همه‌گیری خود را در وضعیت قرنطینه قرار داده‌اند. در زمینه مراقبتی به‌ویژه در حوزه تأمین اقلام بهداشتی مورد نیاز مانند ماسک، دستکش و مایع ضدعفونی‌کننده اعضا به‌طور متوسط به اقلام فوق دسترسی داشته‌اند. لکن، در حوزه توانبخشی، بخش زیادی از جامعه هدف (۶۷/۷ درصد) بیان داشته‌اند که تعطیلی مراکز توانبخشی تأثیرات نامطلوبی بر روند درمان و توان‌یابی آنها گذاشته و برنامه‌های جایگزین توانبخشی از طریق آموزش‌های از راه دور نتوانسته نیاز ایشان به خدمات توانبخشی را به شکل مطلوب برطرف نماید. از این‌رو، به‌نظر می‌رسد برنامه‌های توانبخشی و نیازهای درمانی معلولان تا حد زیادی تحت‌الشعاع برنامه‌های پیشگیری و مراقبت از معلولان در برابر کووید - ۱۹ قرار گرفته است. افزون بر این، نتایج این نظرسنجی نشان می‌دهد، شیوع کرونا در ایران بیش از آن که سلامت معلولان را متأثر سازد؛ معیشت ایشان را تحت تأثیر قرار داده است. برحسب داده‌های این نظرسنجی ۷۷ درصد پاسخگویان خود را به طبقه پایین و متوسط رو به پایین متعلق دانسته‌اند. همان‌طور که بیان شد بخش قابل توجهی از معلولان در حوزه غیررسمی اشتغال دارند؛ حوزه‌ای که بیشترین آسیب اقتصادی را از ناحیه شیوع کووید - ۱۹ در کشور متحمل شده است. بر همین اساس، ۷۹/۹ درصد پاسخگویان، خود یا خانواده‌شان را در شرایط بحران کرونا نیازمند کمک فوری اقتصادی دانسته‌اند. نکته آخر و مهمی که برحسب یافته‌های این نظرسنجی می‌بایست مورد توجه قرار گیرد این است که ۸۶/۳ درصد افراد اظهار داشته‌اند هیچ‌گونه کمکی از سازمان‌های مختلف دریافت نکرده‌اند. بیشترین کمک دریافت شده اقلام بهداشتی با ۶/۳ درصد و مواد غذایی با ۴/۷ درصد بوده است. این داده به نوعی بیانگر این واقعیت است که نظام حمایتی در مواجهه با کووید - ۱۹ تمرکز خود را معطوف به گروه‌های مقیم در مراکز مراقبتی و

توانبخشی و بخش کوچکی از جمعیت مستقر در خانواده‌ها نموده است. این در حالی است که بخش عظیمی (حدود ۶۰ درصد) از جمعیت افراد دارای معلولیت بیرون از این مراکز نیازمند کمک فوری به‌ویژه در زمینه معیشتی هستند.

افزون بر مطالعه فوق، نظرسنجی دیگری توسط دکتر سلطانی استاد دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه البته با جامعه محدودتری صورت گرفته است. برحسب نتایج این نظرسنجی حدود ۴۴ درصد از شرکت‌کنندگان به‌دلیل بیماری کرونا از ادامه دریافت خدمات درمانی و توانبخشی مورد نیاز خود صرف‌نظر کرده‌اند. حدود ۴۰ درصد افراد بیان کرده‌اند که به‌دلیل تعطیلی مراکز توانبخشی و درمانی در زمان آغاز شیوع این بیماری وضعیت سلامت آنها وخیم‌تر شده است. در زمینه معیشتی نیز حدود ۵۲ درصد از افراد شرکت‌کننده بیان کرده‌اند که به‌دلیل بیماری کرونا درآمد آنها کاهش یافته است. حدود ۴۲ درصد از افراد نیز بیان داشتند که به‌دلیل تعطیلی کسب‌وکارها ناشی از بیماری کرونا مجبور شده‌اند که برای تأمین معاش خانواده خود از دیگران پول قرض کنند.^۱ از این‌رو، در وضعیت موجود و در شرایط تداوم بیماری کووید - ۱۹ در کشور توصیه می‌شود حمایت از معلولان به‌ویژه در حوزه مالی و معیشتی به‌عنوان یک اولویت مورد توجه نهادهای حمایتی قرار گیرد. در این راستا، با توجه به داده‌های این گزارش برآورد می‌شود حدود یک میلیون و ۲۲۵ هزار نفر معادل ۸۰ درصد از جمعیت دارای معلولیت تحت پوشش سازمان بهزیستی بیرون از برنامه‌های حمایتی این سازمان در مواجهه با کرونا قرار گرفته و نیازمند کمک هستند، چنانچه بخواهیم در سال جاری در سه نوبت به‌طور متوسط به هر فرد دارای معلولیت مبلغ ۴ میلیون ریال پرداخت کنیم به اعتباری بالغ بر ۱۴ هزار و ۷۰۰ میلیارد

۱. شاهین سلطانی، بررسی مشکلات افراد دارای معلولیت در پیشگیری از کرونا، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹.

ریال اعتبار نیاز داریم. به منظور تأمین این اعتبار نیز کمک یک میلیارد یورویی صندوق توسعه ملی به دولت برای مقابله با کرونا، ۴۰۰ میلیارد اعتبار مصوب بند «الف» تبصره «۱۴» قانون بودجه سال ۱۳۹۹ جهت امور تغذیه دانشجویان با توجه به تعطیلی دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و نیز کمک‌های مردمی از جمله منابع در دسترس هستند که نظام حمایتی می‌تواند از آن در جهت حمایت از این قشر استفاده نماید.

همچنین به منظور کسب اطمینان از حمایت پیشنهادی به گروه‌های هدف و عدم هزینه‌کرد آن در مواردی نظیر حقوق و اضافه‌کار در سازمان‌های مربوطه، می‌توان از طریق خزانه‌داری و به‌طور مستقیم (پرداخت به ذی‌نفع نهایی) کمک‌ها را به حساب افراد واجد شرایط که توسط سازمان بهزیستی معرفی می‌شوند واریز کرد.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

افراد دارای معلولیت اعم از ناشنوایان، نابینایان، جسمی - حرکتی‌ها و معلولان ذهنی به‌عنوان اقلیت بزرگی در جامعه با توجه به ساختار زیستی، بدنی و در پاره‌ای از موارد نیازمندی به مواد غذایی و داروهای خاص، عدم دسترسی کافی به خدمات درمانی و پیگیری در شرایط حاد بهداشتی و سلامت نسبت به عموم مردم ریسک‌پذیری بالاتری داشته و در شرایط فعلی همه‌گیری کووید - ۱۹ بیش از سایر اقشار جامعه در معرض خطر ابتلا به سندروم حاد تنفسی کرونا و پیامدهای ناشی از آن قرار دارند. طبق برآورد سازمان بهداشت جهانی (WHO) حدود ۱۵ درصد از جمعیت جهان گرفتار شکلی از معلولیت هستند. بنابر اعلام سازمان بهزیستی کشور جمعیت معلولان تحت پوشش این سازمان ۱۵۳۱۷۰۵ نفر است (۵۵/۲ درصد آنان دارای معلولیت شدید و خیلی شدید هستند)

که با برآورد سازمان بهداشت جهانی فاصله دارد. با وجود این، گزارش ارائه شده توسط سازمان بهزیستی حاکی از پاسخ به‌موقع به بحران و انجام اقدامات حمایتی و مراقبتی لازم در حد توان سازمان به‌ویژه در مورد جمعیت معلول مقیم در مراکز توانبخشی و مراقبتی این سازمان بوده است؛ پایین بودن نسبت ابتلا به کرونا و ثابت بودن نرخ مرگ‌ومیر افراد مقیم در این مراکز نسبت به شرایط ماقبل کرونا نشان از تلاش وافر سازمان بهزیستی در مراقبت از جمعیت معلولان تحت پوشش خود است. با این حال چند نکته پیرامون مراقبت از معلولان در برابر کووید - ۱۹ بایستی مورد توجه این سازمان و سایر نهادهای ذی‌ربط قرار گیرد: نخست، سازمان بهزیستی همانند نظام درمانی کشور در مواجهه با موج اول شیوع کووید - ۱۹ با تمام توان و استفاده حداکثری از منابع و امکانات موجود به مراقبت از جمعیت تحت پوشش خود در مراکز مراقبتی و توانبخشی پرداخت؛ لکن، به‌نظر با تداوم بیماری توان خدماتی این سازمان به‌تدریج تحلیل رفته است، مسئله‌ای که نمود خود را به‌نوعی در کاهش خدمات کرونایی این سازمان به جامعه هدف از اردیبهشت‌ماه به بعد نشان داده است. حال با توجه به شروع موج دوم شیوع کووید - ۱۹ در کشور لازم است که این سازمان برای ترمیم و تقویت توان حمایتی خود به‌ویژه برای آن بخش از افراد تحت پوششی که خارج از مراکز مراقبتی و توانبخشی مستقر هستند، چاره‌ای جدی بیندیشد. دوم، جامعه معلولان به‌ویژه در سطح معلولیت‌های شدید و خیلی شدید نیازمند خدمات توانبخشی، بهداشتی و درمانی مستمر است؛ از این‌رو، این سازمان باید به این نکته التفات داشته باشد که نیاز متداول معلولان به خدمات درمانی و توانبخشی مستمر تحت‌الشعاع خدمات کرونایی این سازمان به جامعه فوق‌الذکر قرار نگیرد. سوم، همان‌گونه که نتایج نظرسنجی‌ها نشان می‌دهد، کرونا تأثیرات نامطلوب شدیدی بر معیشت جامعه معلولان گذاشته است؛ از این‌رو لازم است سازمان بهزیستی با همکاری سایر نهادهای ذی‌ربط برطرف نمودن مشکلات معیشتی معلولان را در اولویت اول قرار دهد.

پیشنهادهای سیاستی

❖ تخصیص ۱۰۰ درصدی اعتبارات مصوب اجرای قانون حمایت از حقوق افراد دارای معلولیت. (برحسب ماده (۶۷) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی به مقررات مالی دولت (مصوب ۱۳۸۰) کلیه اعتبارات و هزینه کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی در بودجه‌های سالیانه صد درصد (۱۰۰٪) تخصیص یافته تلقی می‌گردد و احکام مقرر در قوانین بودجه سالیانه نافی مفاد این ماده قانونی نمی‌گردد).

❖ پیش‌بینی و تأمین منابع اجرای کامل ماده (۲۷) قانون حمایت از حقوق معلولان در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور.

❖ ردیف ۲۸ از جدول مصارف هدفمندی یارانه‌ها، بند «الف» تبصره «۱۴» قانون بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور اصلاح شود. در این ردیف مبلغ ۴۰۰۰ میلیارد ریال جهت تغذیه و امور رفاهی دانشجویان در سال جاری در نظر گرفته شده است. لکن، با توجه به تعطیلی دانشگاه‌ها این مبلغ می‌تواند جهت ترمیم مشکلات معیشتی افراد دارای معلولیت استفاده شود.

❖ با توجه به آسیب‌پذیری معلولان در برابر کووید - ۱۹، می‌بایست بخشی از کمک یک میلیارد یورویی صندوق توسعه ملی با پیگیری سازمان بهزیستی و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و همکاری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی جهت حمایت از معلولان اختصاص یابد.

❖ پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه به افراد دارای معلولیت به‌منظور حفظ شرایط موجود در دوران شیوع بیماری کووید - ۱۹. در این راستا، پیشنهاد می‌شود یک بند با این مضمون «مبلغ پنجاه هزار میلیارد (۵۰۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل منابع قرض‌الحسنه و جاری نظام بانکی برای پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه صد میلیون (۱۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال به معلولان در شرایط کرونا با معرفی سازمان بهزیستی» به‌عنوان بند «۶» به بند «و» تبصره

«۱۶» قانون بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور اضافه شود. در این راستا، سازمان بهزیستی موظف است معلولانی که تحت پوشش کمک‌های کرونایی این سازمان قرار نگرفته‌اند را برحسب اولویت جهت دریافت تسهیلات فوق معرفی نماید.

❖ فراخوانی جهت جذب کمک‌های مردمی صورت گیرد. در این راستا سازمان بهزیستی با ایجاد حساسی مشخص می‌تواند کمک‌های مردمی و مؤسسات اقتصادی (در راستای مسئولیت اجتماعی سازمانی) را جمع‌آوری و در جهت بهبود رفاه و وضعیت معیشت افراد دارای معلولیت هزینه نماید.

منابع و مآخذ

۱. درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا: چالش‌ها و راهکارهای حمایت از اقشار ضعیف و محروم جامعه، اسفندماه ۱۳۹۸، شماره مسلسل: ۱۶۹۵۳.
۲. درویشی، سعید. حکایت ناتمام حقوق معلولان و قوانین بر زمین مانده، روزنامه کیهان، سایت روزنامه کیهان، ۲۰ آبان‌ماه ۱۳۹۸.
۳. سلطانی، شاهین. بررسی مشکلات افراد دارای معلولیت در پیشگیری از کرونا، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹.
۴. کمالی، محمد. نظرسنجی تأثیر بحران کرونا بر زندگی افراد دارای معلولیت، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۹۹.
۵. مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی؛ درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۴۰) ارزیابی ابعاد کلان شیوع ویروس کرونا، فروردین‌ماه ۱۳۹۹، شماره مسلسل: ۱۷۰۱۱.
6. WHO (2020). 2019- nCoV.Disability.

مشخصات نظرسنجی تأثیر بحران کرونا بر زندگی افراد دارای معلولیت

۱. تعداد پرسشنامه‌های تکمیل شده: ۱۴۰۳ مورد
۲. بازه زمانی تکمیل پرسشنامه: ۲۵ فروردین‌ماه تا ۱ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۹
۳. شبکه‌های توزیع پرسشنامه: تلگرام ۲۴ درصد، واتساپ ۱ درصد، سایر شبکه‌ها ۷۵ درصد
۴. میانگین سنی پاسخگویان: ۳۴/۶۸ سال
۵. وضعیت جنسیت: ۳۶/۳ درصد زن و ۶۳/۷ درصد مرد
۶. وضعیت تأهل: ۴۵/۲ درصد پاسخگویان متأهل بودند که ۱۰/۲ درصد آنان همسر دارای معلولیت داشتند.
۷. محل سکونت: ۲۴/۸ درصد افراد ساکن استان تهران و ۷۶/۲ درصد ساکن در سایر استان‌ها
۸. نقش در خانوار: ۴۴/۲ درصد افراد فرزند خانوار و ۴۱/۸ درصد سرپرست خانوار
۹. نوع معلولیت: ۶۸/۳ درصد پاسخگویان دارای معلولیت جسمی حرکتی بودند.
۱۰. میزان معلولیت: ۶۹/۵ درصد پاسخگویان دارای معلولیت شدید و خیلی شدید براساس کارت بهزیستی
۱۱. میزان استفاده از وسایل کمک‌توانبخشی: ۲۸/۷ درصد صندلی چرخ‌دار، ۱۸/۲ درصد عصا و واکر، ۲۹/۳ درصد پاسخگویان هم از هیچ وسیله کمک‌توانبخشی استفاده نمی‌کردند.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۷۲۵۴

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۵۴) افراد دارای معلولیت و اقدامات لازم

نام دفتر: مطالعات اجتماعی (گروه آسیب‌ها و حمایت‌های اجتماعی)

تهیه و تدوین: محسن کرمانی

همکار: محمدحسین معماریان

اظهار نظر کننده: حسین بابایی مجرد

اظهار نظر کنندگان خارج از مرکز: محمد کمالی، غلامرضا زرین کفشیان

ناظران علمی: سیدمحمد موسوی خطاط، مسعود فیاضی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۸/۲۷